

CONTRIBUȚII BIOETICE LA REFORMAREA SISTEMULUI DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

BIOETHIC CONTRIBUTIONS TO THE REFORM OF THE SYSTEM OF HUMAN SECURITY ASSURANCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Serghei SPRINCEAN

doctor habilitat în politologie,
cercetător științific coordonator,
secretar științific al
Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: sprinceans@yahoo.com

Rezumat. *Aspectele bioetice în contextul fortificării securității umane, inclusiv în Republica Moldova, au început să se manifeste în spațiul public mai clar și mai univoc odată cu intensificarea procesului de deschidere socială și politică a societății și clasei politice autohtone către tendințele și trendurile sociale și politice mondiale, determinate, în mare parte, de intensificarea problemelor globale și regionale cu care se confruntă inclusiv RM, alături de alte state ale lumii, dar și concomitent cu inițierea procesului de racordare a legislației interne la cea europeană în perspectiva aderării RM la Uniunea Europeană. Atunci când nu există o concepție de stat sau o viziune strategică clară în problematica bioetică și a securității umane, la fel ca în numeroase state din Uniunea Europeană, ca în Statele Unite ale Americii, Canada, Japonia sau alte țări substanțial avansate pe calea implementării normelor și principiilor bioetice și de securitate umană în diverse sfere ale vieții sociale, inclusiv în domeniul politicului, se cere definirea celor mai importante valori și principii naționale caracteristice culturii noastre autohtone pentru a sta la baza elaborării unui model de strategie bioetică și de securitate umană a RM. Acest efort trebuie întreprins în vederea ridicării la un rang înalt de politică de stat a concepției bioetice generale cu privire la cele mai diverse dileme de securitate individuală și bioetice, care antrenează în dispute publice și afectează întreaga populație. Aici se au în vedere problemele cu care societatea, clasa politică din RM au avut deja ocazia să se confrunte, precum problemele bioetice analizate mai sus sau alte probleme cu implicații bioetice cu care societatea autohtonă se va confrunța în viitorul previzibil, reieșind din tendințele mondiale și regionale existente, amenințările cele mai importante pentru fundamentele morale și spirituale ale societății din RM, specificul cultural, economic și social al țării.*

Cuvinte-cheie: *Bioetică, securitate umană, societate, integrare în Uniunea Europeană, strategie.*

CZU: 369(478)

Abstract. *The bioethical aspect inclusive in the Republic of Moldova, in the context of the strengthening of human security has begun to manifest itself more and more unambiguously in the public space, with the intensification of the process of social*

and political opening of the society and of the indigenous political class towards the global tendencies and political and social trends, in large part, the intensification of the global and regional problems faced by the Republic of Moldova along with other countries of the world, but also the initiation of the process of connecting the internal legislation to the European one in view of Moldova's accession to the European Union. We appreciate that, under the conditions created, when there is no state conception or a clear strategic vision on bioethics and human security, as in many European Union countries, like in the United States of America, Canada, Japan or other countries substantially advanced through the implementation of bioethical and human security norms and principles in different spheres of social life, including in the field of politics, it is required to define the most important national values and principles characteristic of our native culture to underpin the elaboration of a bioethical strategy model and human security of the RM. This effort must be made to raise the overall bioethical conception of the most diverse individual and bioethical security dilemmas into a high-ranking state policy that engenders public disputes and affects the entire population. Here we have in mind the problems that the society, the political class in the Republic of Moldova, have already had the opportunity to face, such as the bioethical problems analysed above or other problems with bioethical implications that the indigenous society will face in the foreseeable future, taking into account the global trends existing regional threats, the most important threats to the moral and spiritual foundations of the Moldovan society, the cultural, economic and social specific of the country.

Keywords: *Bioethics, human security, society, integration in the European Union, strategy.*

UDC: 369(478)

Introducere

În Republica Moldova, problematica bioetică în contextul fortificării securității umane a început să se manifeste mai pregnant și mai univoc în spațiul politic odată cu intensificarea procesului de deschidere socială și politică a societății și clasei politice autohtone către tendințele și trendurile sociale și politice mondiale, determinate, în mare parte, de intensificarea problemelor globale și regionale cu care se confruntă inclusiv RM, alături de alte state ale lumii, dar și concomitent cu inițierea procesului de racordare a legislației interne la cea europeană în perspectiva aderării Republicii Moldova la UE.

În condițiile create, când nu există o concepție de stat sau o viziune strategică clară în problematica bioetică și a securității umane, la fel ca în numeroase state din UE, ca în SUA, Canada, Japonia sau alte țări substanțial avansate pe calea implementării normelor și principiilor bioetice și de securitate umană în diverse sfere ale vieții sociale, inclusiv în domeniul politicului, se cere definirea celor mai importante valori și principii naționale caracteristice culturii noastre autohtone pentru a sta la baza elaborării unui model de strategie bioetică și de securitate umană a RM. Acest efort trebuie întreprins în vederea ridicării la un rang înalt de politică de stat a concepției bioetice generale cu privire la cele mai diverse dileme de securitate individuală și bioetice, care antrenează în

dispute publice și afectează întreaga populație. Aici se au în vedere problemele cu care societatea, clasa politică din RM au avut deja ocazia să se confrunte, precum problemele bioetice analizate mai sus sau alte probleme cu implicații bioetice cu care societatea autohtonă se va confrunta în viitorul previzibil, reieșind din tendințele mondiale și regionale existente, amenințările cele mai importante pentru fundamentele morale și spirituale ale societății din RM, specificul cultural, economic și social al țării.

Necesitatea unei strategii și politici naționale în domeniul securității umane și al bioeticii pentru RM se bazează pe două tipuri principale de raționamente [1, p. 264]. În primul rând, nevoia internă a statului de a identifica și a implementa activ o anumită abordare în domeniul securității umane și al bioeticii, ce vine ca un ecou sau o reacție la discrepanța dintre nevoia reală de reglementare a domeniului dat, pe de o parte, și dezvoltarea și elaborarea insuficientă, pe de altă parte, a cadrului normativ. Considerăm că nivelul inadecvat al calificării specialiștilor din sfera asigurării securității umane și a bioeticii, insuficiența elaborării fundamentelor teoretico-metodologice de către cercurile de teoreticieni și practicieni din diverse domenii sociale și ale economiei naționale care se confruntă zilnic cu dileme de ordin bioetic, la fel sunt surse importante de nesiguranță personală în societatea din RM și, deci, constituie niște provocări la adresa respectării în acest areal a principiilor bioetice. În al doilea rând, o strategie de asigurare a securității umane prin respectarea dezideratelor bioetice în RM, trebuie să devină un pilon important al integrării internaționale și regionale a statului și să joace un rol activ în diseminarea și în societatea autohtonă a modelelor sociale, juridice, politice, economice, în acord cu valorile și principiile bioetice universal acceptate, și în acest sens, strategia dată necesită să fie o continuare și o completare a strategiei globale în domeniul bioetic și de asigurare a securității umane, pe măsura specificului său național, în acord cu potențialul științific, economic și intelectual disponibil. Mai ales că și Strategia Europeană de Securitate, la care va adera și RM, evidențiază printre cele mai importante amenințări globale potențialul științelor biomedicale care poate genera pericole majore în cazul în care este folosit împotriva omenirii, fără de vreun control civic sau bioetic „Evoluțiile înregistrate în științele biologice pot conduce la sporirea potențialului armelor biologice” [2, p. 31].

Gradul de investigație a problemei

La elaborarea mai temeinică și progresul acestei noi discipline a bioeticii în raport cu factorul politic și securitar au contribuit decisiv prin lucrările lor o seamă de personalități din domeniul dat, precum: Tr. H. Engelhardt, G.J. Annas, J. D. Moreno, D. S. Greenberg, C. S. Campbell, Gh. Scripcaru, T. N. Țirdea, B. Ioan, L. Turner, P. Cavașin, M. Häyry, T. Takala, H. ten Have, P. Tichtenko, V. Cheshko, G. McGee, A. L. Caplan, M. L. Gross, J. Chapman, J. Rifkin, N.S.

Rose, J.M. Hoefler, B.E. Kamoie, S. Vekovşinina, V. Kulinicenko, ș.a.

Sistematizând lucrările editate cu referință la subiectul corelației dintre bioetică și securitate, se evidențiază un set de contribuții la aprofundarea problematicii importanței bioeticii pentru consolidarea caracterului pluralist al societății contemporane prin asigurarea securității umane. Astfel, se remarcă, în această ordine de idei, lucrările semnate de L. Turner [3] și de C. Campbell [4]. În arealul românesc apare o încercare, aparținând cercetătoarei B. Ioan, de a combina și a analiza bioetica în contextul dezvoltării societății civile și de asigurare a securității persoanei umane în mediul social [5, p. 4]. Profesorul Gh. Scripcaru, încă în 1995, lansează o lucrare unde domeniul bioeticii este analizat ca unul dintre factorii cei mai de încredere în modernizarea societății și de apropiere de valorile sociocivilizaționale europene, inclusiv de concepția securității umane [6, p. 23]. Considerăm că o contribuție importantă la dezvoltarea subiectului corelației dintre bioetică cu procesele securitare sociale și politice aparține cercetătorului moldovean T. N. Țîrdea, care într-un șir de lucrări analizează tangențial această problematică. Astfel, opinăm că se constată existența și amplificarea unui proces social principial nou, precum cel al bioetizării sferei securității, politicului și societății în general, în contextul edificării și promovării bioeticii sociale ca nouă disciplină de cercetare. Prin urmare, profesorul T.N. Țîrdea constată că „bioetica socială apare ca o reflecție bioetică specifică – ca o nouă înțelepciune, ca un mod de viață deosebit și ca o nouă mentalitate, ca o nouă ideologie și un fel special de politică referitoare la problemele lumii biomedicale” [7, p. 80].

Metode aplicate

Din punctul nostru de vedere, aspectele sociopolitice din cadrul domeniului securității umane și al bioeticii sunt direct legate, în principal, de problematica eficienței mecanismelor administrative și de asigurare a securității umane și a implementării dezideratelor bioetice în practica cotidiană, la fel și în numeroase domenii ale vieții sociale de o importanță majoră pentru sănătatea și bunăstarea cetățenilor. În această categorie intră cu precădere astfel de sfere de activitate precum protecția socială a categoriilor sociale defavorizate, ocrotirea sănătății publice, dar și sistemul de cercetare științifică, implicând subiecți umani, drepturile cărora necesită să fie apărate și promovate în mod imperativ și indiscutabil în raport cu interesul public. Toate aceste aspecte afectează nemijlocit nivelul de asigurare a securității umane în RM, ca parte integră a securității societale și naționale. Deși unele date de la Ministerul Sănătății al RM (Agenția Națională a Medicamentului) ne arată ca la noi în țară au loc anual peste 100 de studii clinice, este greu estimabilă amploarea fenomenului desfășurării studiilor biomedicale în RM, mai cu seamă de către companii farmaceutice și de cercetare din străinătate, fenomen ce are loc, foarte des, cu încălcări semnificate

ale drepturilor subiecților umani implicați, și cu grave prejudicii la nivelul securității umane și societale. Dintre impedimentele care nu permit o evaluare corectă a amplitudinii fenomenului desfășurării studiilor biomedicale în RM și afectării pe această cale a drepturilor și libertăților unor pături sociale variate, se remarcă în primul rând ineficiența sistemului autohton de protecție a subiecților umani implicați în studiile clinice, pe motivul insuficienței transparenței sistemului de expertizare bioetică, existent în RM, ceea ce permite o serie de fraude și coruperea factorilor de decizie, responsabili de emiterea permisiunii de desfășurare a studiilor clinice pe teritoriul țării [8]. În condițiile date, se poate presupune că în cercetări, studii clinice și experimente biomedicale efectuate pe teritoriul țării, sunt implicați anual mii de cetățeni ai RM, atât sănătoși, cât și bolnavi, securitatea individuală a cărora nu este asigurată pe deplin și în conformitate cu normele internaționale la respectarea cărora a aderat și RM.

Cu toate acestea, unele instituții medicale, cum e Spitalul Clinic Republican, inclusiv sub impactul unor investigații jurnalistice autohtone și în urma unor procese judiciare de rezonanță privind acuzarea de corupție a conducerii acestei unități medicale [9], au afișat unele date cu privire la aceste studii clinice, precum și firmele din străinătate, care sunt implicate în organizarea și sponsorizarea acestora. Astfel, potrivit unei informații din 27.01.2014, „Spitalul Clinic Republican asigură desfășurarea a aproape de 10% din toate studiile clinice efectuate în Republica Moldova” [10].

După aprecierea noastră, în perspectiva îmbunătățirii și eficientizării sectorului de securitate umană, metodologia și instituțiile bioetice pot fi de un real folos, judecând prin prisma unei experiențe internaționale bogate, acumulate până în prezent. În acest context, se dovedește a fi foarte important în planul asigurării securității personale umane impactul macrosistemic al activității unor astfel de instituții și instanțe specializate în prevenirea abuzurilor și în monitorizarea respectării drepturilor omului, cum sunt comitetele de bioetică, cele de etică a cercetării, comisiile și comitetele de etică din cadrul diverselor instituții de stat, comisiile instituționale de cercetare și medicale [11, p. 22]. Aceste instituții pot fi de un nivel foarte variat în cadrul sistemelor sociopolitice democratice, cu funcții și prerogative diverse, dar indiferent de aceasta, inevitabil, instituțiile bioetice în cauză joacă rolul principal de instrumente foarte eficiente în perspectiva diminuării și reducerii răspândirii modelului paternalist în relațiile sociale, de protecție a unor categorii defavorizate, în relațiile medicale și de cercetare. Edificarea și fortificarea unor astfel de instrumente e o chestiune de o importanță vitală pentru societatea autohtonă la etapa contemporană, mai ales în contextul continuării stăgnării de decenii a legăturilor sistemice în cadrul societății noastre în ceea ce privește ineficiența sistemelor de ocrotire a sănătății și de protecție socială a persoanelor defavorizate din RM. Operarea unor modificări structurale și funcționale a cadrului legal, normativ și etic existent în

RM, în domeniile protecției sociale, medicinei, eticii cercetării ca elemente ale sistemului de asigurare a securității umane, în concordanță cu tradițiile bioetice mondiale și naționale, poate deveni o procedură eficientă și utilă în promovarea reformelor necesare în domeniile date ca și în cel referitor la îmbunătățirea și optimizarea cadrului decizional în RM.

Și după 28 de ani de independență a statului RM, încă nu există o viziune comună și generală cu privire la evoluția politicii naționale în domeniul securității umane și a promovării bioeticii și eticii cercetării ca elemente definitorii ale acesteia. Cu toate acestea, e nevoie de remarcat că în perioada 2012-2016, au fost înregistrate un șir de inițiative de moralizare a actului de guvernare și de normativizare, inclusiv etică, a activității politice și de administrare în RM. Cu toate că eficiența, profesionalismul și echidistanța lor lasă de dorit, în acest răstimp au fost înființate astfel de instituții specializate cu atribuții sporite cum e Comisia Națională pentru Integritate, Comisia de Etică a Parlamentului etc. cu prerogative de depistare nu doar a conflictelor de interese și a analizării legalității veniturilor factorilor de decizie și demnitarilor, dar și a altor incompatibilități normative și instituționale în care aceștia se pot regăsi ocazional. Iar în ceea ce privește dezvoltarea sistemului de comitete de bioetică în RM, în ultimele două decenii, trebuie evidențiat faptul că acest proces s-a produs sub influența unei game largi de factori interni și externi, cu un impact controversat.

Rezultate obținute

În consecință, considerăm că trebuie menționați următorii *factorii interni* cu un efect destabilizator în majoritatea cazurilor, raportați la sistemul asigurării securității societale și umane din RM care au avut un impact substanțial asupra tergiversării definitivării și implementării sistemului de promovare a măsurilor de securizare umană și protecție socială prin intermediul mecanismelor și metodelor bioetice:

- *Instabilitatea politică*. Acest factor cu influență semnificativă asupra alegerii neexpresive și șovăielnice a vectorului din domeniul politicii externe a RM, referitor la integrarea în UE sau NATO ca și organizații-garant al stabilității interne, a determinat în mare parte, eșecul definitivării, sistematizării și manifestării clare a voinței politice de către elita politică și socială autohtonă de a promova politici socialmente benefice, cum ar fi, de exemplu, Strategia Națională în domeniile securității umane prin metode specifice eticii cercetării și bioeticii.

- *Subdezvoltarea economică, sărăcia și corupția*. Acești factori au avut o importanță crucială în promovarea unor politici nesustenabile de cartel și oligarhice, în RM de-a lungul întregii sale istorii după declararea independenței, prin subminarea fundamentelor socioeconomice ale potențialului reformator al societății civile, ale comunității de întreprinzători. Astfel de domenii ca

cercetarea și executarea unor experimente biomedicale cu implicarea subiecților umani la fel au căzut pradă acestei tendințe general sistemice pentru RM, fiind influențate de corupție și sărăcia populației. Principiile și normele specifice eticii cercetării și bioeticii nu au fost luate în calcul, în mare parte, la formarea și funcționarea acelor puține instituții, comitete și foruri existente, menite să apere interesele subiecților umani implicați – cetățeni ai RM.

- *Ritmurile scăzute ale emancipării societății civile autohtone* au determinat un nivel scăzut al reflectării intereselor societății civile în cadrul procesului decizional sociopolitic din RM. La fel, acest factor a impus și lipsa unui control civil public viabil și eficient asupra serviciilor guvernamentale prestate populației țării, permițând un comportament lipsit de bun-simț și corupt al unor funcționari publici, direct responsabili de promovarea și protecția intereselor și drepturilor oamenilor.

- *Existența pe piața din Republica Moldova a unor interese înguste* ale unor grupuri oligarhizate în domenii variate ale economiei naționale și vieții publice, printre care se evidențiază sfera cercetărilor biomedicale, prestării serviciilor medicale, în domeniul repartizării ajutorului umanitar provenit din țările donatoare, în sfera importului, producerii și comercializării produselor farmaceutice, ca având un impact direct asupra securității umane și societale. Acest factor a dus, în consecință, la monopolizarea domeniilor repartizării ajutorului umanitar și asistenței economice categoriilor social-vulnerabile din țară, al expertizării științifice, tehnice și etice din cadrul procedurilor de aprobare, mai cu seamă a testelor clinice, a medicamentelor și metodelor terapeutice noi.

- *Baza juridică limitativă și coordonată nesatisfăcător privind reglementarea* fenomenului social al eticii cercetării și bioeticii în RM, reflectând nu atât a interesele maselor largi ale populației autohtone care au nevoie de servicii de protecție socială, servicii medicale de calitate și beneficii importante de pe urma lor și a efectuării cercetărilor inovaționale cu implicarea subiecților umani, ci mai mult interesele de business și ale celor corporatiste în domeniul ocrotirii sănătății, al cercetării științifice sociale și biomedicale, prin menținerea unui nivel scăzut al protecției cetățeanului și a societății din RM contra diverselor abuzuri.

Din a doua categorie, cea a **factorilor externi** cu un impact general-sistemic pozitiv asupra promovării în RM a unor valori general-umane ca cele ce țin de drepturile omului, e nevoie să fie menționată ratificarea de către RM a unor asemenea acte regulatorii ale Consiliului Europei precum:

- Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale (adoptată în 1950, intrată în vigoare în 1997 și în Republica Moldova);

- Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile

omului și biomedicina, Oviedo 1997, ratificată de către Republica Moldova în anul 2002, dar și unele dintre protocoalele sale adiționale:

*referitor la interzicerea clonării ființelor umane (ratificat în 2002);

*referitor la transplantul de organe și țesuturi de origine umană (ratificat în 2008);

*referitor la testările genetice în scopuri medicale (ratificat în 2011);

*referitor la cercetarea biomedicală (ratificat în 2013).

Estimăm că domeniul promovării și apărării drepturilor omului în RM mereu a fost foarte apropiat de promovarea securității umane în societatea autohtonă în baza principiilor și normelor bioetice, dată fiind și apropierea termenilor „drepturile omului” și „bioetica” într-un șir de acte regulatorii internaționale, cum ar fi convențiile amintite mai sus, dar și în astfel de acte juridice internaționale precum: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Codul de la Nürnberg (1949), Declarația de la Helsinki a Asociației Medicale Mondiale din 1964, completată ulterior, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966), Raportul Belmont (1979), Îndrumări Etice Internaționale pentru Cercetarea Biomedicală care Implică Subiecți Umani ale Consiliului pentru Organizațiile Internaționale pentru Științele Medicale (CIOMS) (1982), Declarația Universală a UNESCO privind Genomul Uman și Drepturile Omului (1997), Raportul Final al Comisiei Europene referitor la Principiile Etice de Bază în domeniul Bioeticii și Biodreptului (1999), Carta Uniunii Europene a Drepturilor Fundamentale (2000), Directiva 2001/20/EC a Parlamentului și Consiliului European referitor la bunele practici în studiile clinice, Declarația Universală a UNESCO privind Bioetica și Drepturile Omului (2005) etc.

Concluzii

Cu toate îmbunătățirile cadrului juridic autohton în domeniul securității umane și bioeticii, prin ratificarea unei bune părți din setul de acte juridice internaționale, se atestă un șir de probleme grave de imposibilitate de apărare deplină și adecvată a drepturilor omului în RM, și în acest sens autoritățile autohtone sunt atenționate mereu de organizații mondiale de referință ca Organizația Mondială a Sănătății (OMS) [12]. La fel, un șir de experți locali atestă o scădere a indicelui național în domeniul Drepturilor Omului în 2014 de exemplu, în comparație cu anul precedent, potrivit Centrului de Informare în domeniul Drepturilor Omului din Moldova [13]. Este relevant faptul că o scădere mai importantă se atestă la capitolul „*libertatea individuală și siguranța persoanei*”, ceea ce subliniază o dată în plus necesitatea fortificării securității umane în Republica Moldova. În acest context, în perspectiva îmbunătățirii situației create, în cadrul reformei învățământului secundar gimnazial, începând din anul școlar de studii 2014-2015 a fost introdusă disciplina „*Educație pentru*

Drepturile Omului” cu sprijinul unei fundații specializate din Norvegia [14]. Ulterior, în anul 2016, în cadrul Evaluării Periodice Universale 2016, care a avut loc la Geneva, Elveția, în data de 4 noiembrie 2016, RM a primit 209 recomandări pentru îmbunătățirea situației drepturilor omului, care se referă în principal la: „combaterea discriminării, inclusiv crimelor de ură și prejudecată (29); protecția drepturilor femeilor (26); protecția drepturilor minorităților (14), tortura și relele tratamente (11), combaterea traficului de ființe umane (10), protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități (10), consolidarea instituțiilor naționale pentru drepturile omului (9), protecția drepturilor copilului (9)” [15].

Considerăm că și aportul societății civile autohtone poate fi determinant pentru promovarea drepturilor omului în Republica Moldova ca o măsură de siguranță pentru aprofundarea securității umane. Dintre cele mai active organizații care activează în RM ce-și propun să promoveze drepturile omului, atât locale, cât și ca filiale ale unor organizații internaționale, fiind des întâlnite în presa locală, dar și potrivit opiniilor mai multor experți în acest domeniu, se numără astfel de ONG-uri precum: Asociația Civică Internațională "Hyde Park", Centrul Internațional „La Strada”, Asociația „Mamele pentru Drepturile Omului”, Asociația Obștească Promo-LEX, Asociația Obștească „Porojan”, Asociația Obștească „ProGeneva”, Asociația Obștească “Refugiul Casa Marioarei”, Centrul de Asistență Juridică Pentru Persoane cu Dezabilități, Centrul de Informare GENDERDOC-M, Asociația Obștească „Juriștii pentru Drepturile Omului”, Centrul Național al Romilor, Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova etc.

Suntem de părerea că se impune o concluzie logică că securitatea umană, ca și asigurarea drepturilor omului, mai cu seamă în condițiile actuale din RM, în mare parte poate fi asigurată prin implicarea subiectului juridic sau a persoanei căreia i s-au încălcat aceste drepturi sau i s-a violat securitatea personală. Cu toate acestea, securitatea umană se referă și la asigurarea unui nivel de siguranță a ființelor umane în totalitatea lor ca societate și nu doar ca indivizi luați în parte, lucru demonstrat prin tendința societății civile, eforturile elitelor intelectuale, inclusiv din RM, de a impune un climat de siguranță și respect reciproc în societate.

Din punctul nostru de vedere, pe parcursul ultimelor decenii în care țările din regiunea estică a Europei, inclusiv cele din jurul țării noastre, făceau progrese notabile în domeniul dezvoltării teoriilor și practicilor bioetice, și RM nu putea rămâne indiferentă față de fenomenul extinderii bioeticii sub diverse forme în variate sfere ale vieții sociale. Acest parcurs al RM a fost întreprins în baza tendințelor mondiale de elaborare și aplicare a normelor și codurilor etice și de bune practici, atât la nivel de instituții în domeniul cercetării, biomedicinii, practicilor juridice etc., dar și la nivel internațional al organizațiilor de profil din domeniul biomedicinii și cercetării științifice, implicând subiecți umani, precum

și în baza convențiilor internaționale semnate de RM ca stat membru al Consiliului European. În acest context, se înscrie și finalizarea pregătirilor pentru ratificarea protocolului adițional privind cercetarea biomedicală la aceeași convenție de la Oviedo, conținând un șir de cerințe dintre cele mai stricte, privind organizarea, eficientizarea, transparența și evitarea conflictelor de interese în cadrul sistemului de evaluare, aprobare și monitorizare bioetică a desfășurării cercetărilor biomedicale.

În viziunea noastră, premisele istorice de apariție și promovare a bioeticii, dar și a valorilor, principiilor sale pe plan local, sunt strâns legate de evoluția societății civile din RM și a comunității academice autohtone, care se află în corelație nemijlocită cu cele mai specifice tendințe din cadrul tradiției bioetice mondiale, bazele căreia au fost puse încă în anii '70 în SUA și țările vest-europene ca Italia, Franța, Marea Britanie, Germania etc., unde obiectul suprem de interes al bioeticii și bioeticienilor a fost declarată persoana umană în calitate de corelație dintre începuturile biologice și spirituale, după cum considera și reputatul cercetător L. Lucas Ramón [16, p. 23].

Opinăm că perspectivele și aspectele istorice de apariție a bioeticii în RM sunt mai relevante și pertinente în procesul de elaborare și finalizare a strategiei naționale în domeniu și se bazează în principal pe evoluția și interesul societății civile și mediului academic pentru noile tendințe mondiale bioetice. Prima conferință științifică pe teme bioetice a fost organizată în RM în anul 1995 în incinta USMF "Nicolae Testemițanu", de către Catedra de Filosofie la acel timp, care mai târziu a devenit prima dintre catedrele de profil din CSI, specializate în domeniul bioeticii. Conferința respectivă a devenit una anuală tradițională pe parcursul a 20 de ani, ce se axa, încă de la început, pe cercetările diverselor aspecte bioetice, de asigurare a securității umane și de supraviețuire a omenirii. În anul 2001 a fost fondată Asociația Națională de Bioetică a RM, ca o instituție neguvernamentală abilitată cu promovarea valorilor și standardelor bioetice, care, de asemenea, și-a adus contribuția la dezvoltarea sistemului autohton de ocrotire a sănătății și de depășire a problemelor morale și organizaționale specifice perioadei de tranziție, în mod special, prin contribuția la organizarea comitetelor clinice de bioetică de pe lângă instituțiile medicale acreditate. În anul 2005, prin asistența acordată de Comisia Națională UNESCO a RM în cadrul proiectului „Popularizarea cunoștințelor despre bioetica în Republica Moldova”, a fost fondat Centrul Național de Bioetică al RM, instituție ce a fost menită să reflecte și să consolideze progresul obținut în promovarea bioeticii în RM de către Asociația Națională de Bioetică, ce tinde să coaguleze gândirea bioetică și abilitățile aplicative ale practicienilor din diverse domenii, ale reprezentanților societății civile din domeniul dat, încadrat și înrădăcinat adânc în problematica drepturilor omului și securității umane și să sprijine logistic o gamă largă de instituții curative în vederea racordării sistemului național de ocrotire a sănătății

la standardele internaționale prin instituirea unor comitete funcționale de bioetică pentru o apărare mai eficientă a drepturilor pacienților [17].

În aceeași perioadă de timp, o importanță specială a fost atribuită organizațiilor societății civile și forurilor universitare în promovarea reformei în domeniul edificării unui sistem civilizat și corect de reglementare a expertizării și aprobării etice în RM a activității de cercetare în biomedicină cu implicarea subiecților umani. În urma acestor eforturi efectuate, în principal, sub impactul presiunii externe, au fost adoptate primele acte referitoare la reglementarea juridică a cadrului legal de funcționare a comisiilor de etică:

– Legea nr. 1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente, articolul 11, punctele 6 și 7 [18]. Este primul act normativ în Republica Moldova referitor la obligația obținerii avizului unei autorități etice pentru studiile clinice cu medicamente și testările farmacologice, imediat după semnarea la 06.05.1997 a Convenției de la Oviedo, ratificată în 2002. Aici se stipulează expres necesitatea avizării testărilor clinice inclusiv de către comisii de etică ce trebuie să funcționeze în cadrul fiecărei instituții medicale abilitate de Ministerul Sănătății cu dreptul de a efectua testări clinice. În componența comisiilor de etică se includ medici, farmaciști, farmacologi, juriști, reprezentanți ai organizațiilor profesionale și obștești.

– Ordinul ministrului sănătății al RM nr. 10 din 14.01.2002 „Cu privire la studiul clinic al medicamentelor în Republica Moldova”, modificat prin Ordinul ministrului sănătății al RM nr. 22 din 12.01.2006, punctele 2.1. și 2.2 [19], reprezintă primul act juridic din Republica Moldova, pentru a sublinia importanța evaluării etice a studiilor clinice prin care se încearcă introducerea obligativității comitetelor de bioetică și expertizării etice în domeniul testării clinice a medicamentelor, după ratificarea de către RM a Convenției de la Oviedo.

– Ordinul ministrului sănătății RM nr. 54-p, din 09.07.2002 „Cu privire la crearea Comisiei Naționale de Etică”. Prin care se instituie o astfel de instituție, în subordinea ministerului, inclusiv la inițiativa companiilor farmaceutice internaționale. Această comisie națională a fost ulterior redenumită prin Ordinul ministrului sănătății RM nr. 38 din 24.01.2006, în „comitet Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament” [20, p. 230].

– Ordinul ministrului sănătății RM nr. 657 din 27.06.2012 „Cu privire la Comitetul Național de Etică” [21], care vine să reformeze instituția etică la scară națională, ca unica în drept să expertizeze proiectele de cercetări clinice, aprobând și statutul acestei organizații deși cu unele carențe și controverse, ceea ce se dorea a fi un efort de transparentizare a acestei activități specifice. Acest ordin al ministrului sănătății RM a abrogat alte acte care s-au dovedit a fi importante la timpul lor, în procesul de evoluție a instituțiilor bioetice în RM,

precum: Ordinul ministrului sănătății RM 38 din 24.01.2006 „cu privire la reorganizarea și activitatea Comitetului Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament în Republica Moldova” sau Ordinul ministrului sănătății RM 374 din 11.05.2011 „despre modificarea anexei nr. 1 la Ordinul ministrului sănătății RM 38 din 24.01.2006 „cu privire la reorganizarea și activitatea Comitetului Național de Etică pentru studiul clinic al medicamentelor și metodelor noi de tratament în RM”.

– Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, punctul 5 al articolului 14 [22], care constituie actualmente actul juridic de bază pentru reglementarea expertizării și aprobării bioetice a cercetărilor clinice în RM, în contextul protecției drepturilor pacientului.

Pe lângă actele analizate mai sus, în legislația Republicii Moldova mai există un șir de norme legale care amintesc de obligativitatea aprobării etice a cercetărilor biomedicale:

- Hotărârea Guvernului nr. 96 din 29.01.2007 cu privire la stabilirea condițiilor de plasare pe piață și de utilizare a dispozitivelor medicale. Aici, la punctele 37 și 38, este menționată obligativitatea obținerii unui aviz pozitiv al comisiei de bioetică în cazul investigațiilor clinice cu implanturi sau orice alt tip de utilaj, inclusiv de tip invaziv de lungă durată [23].

- Hotărârea Guvernului nr. 632 din 24.08.2011 cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar privind radioprotecția și securitatea radiologică în practicile de radioterapie, unde la Capitolul XII: Radioprotecția pacienților, punctul 206, este stipulat că aprobarea Comitetului de Etică e o condiție justificatoare, pe lângă altele, pentru expunerea subiecților la radiația ionizantă în timpul cercetării biomedicale [24].

Cu toate acestea, considerăm că eforturile comunității academice și ale societății civile nu și-au atins pe deplin scopul scontat privind bioetizarea continuă și durabilă, fiind zădărnice de evoluția dramatică a evenimentelor sociopolitice interne, de degradarea climatului social-economic, de creșterea nivelului corupției, de starea economică precară și redimensionarea priorităților sociale din ultimul deceniu, ce au lăsat o amprentă negativă importantă, tergiversând procesul dezvoltării graduale a sistemului comitetelor de bioetică din RM și a edificării unei strategii naționale în acest domeniu.

Între timp, după alternanța la guvernare din anul 2009, s-au făcut mai multe încercări de a promova o reformă în domeniul bioetizării sferei sociopolitice prin creșterea importanței forului etic de expertizare și aprobare a cercetărilor biomedicale. Imediat după stabilizarea relativă a situației sociopolitice după alegerile parlamentare din 28 noiembrie 2010, a fost înaintat un proiect de hotărâre de Guvern pentru aprobarea reglementării funcționării Comitetului Național de Bioetică al RM pe lângă Ministerul Sănătății al RM, care

a fost gândit ca o entitate națională de bază în domeniul promovării politicilor bioetice pe plan național și ca unic comitet de etică a cercetării pentru examinarea și aprobarea etică a studiilor biomedicale. Aceste încercări s-au soldat cu eșec în general, din cauza existenței în societate, la acea etapă, a altor priorități decât nevoia promovării problematicii bioetice, în condițiile în care țara se confrunta cu grave probleme financiare și de solvabilitate internă și externă.

În pofida desfășurării anevoioase a unor procese de reformare la nivel politic și social de după 2009, a fost înregistrat un progres vizibil vizând transparentizarea în discutarea de către masele largi și opinia publică din societate a domeniului reglementării etice a cercetărilor biomedicale, apariția a numeroaselor scandaluri și abuzuri din acest domeniu [25], ca și din sfera respectării drepturilor pacientului, a fost dezvoltat procesul de predare a bioeticii viitorilor biologi, geneticieni, medici, nurse, agronomi etc. din mai multe universități din RM. După schimbările politice din RM, intervenite după alegerile din aprilie 2009, procesul de edificare a unui sistem eficient de evaluare etică în Republica Moldova a început să se discute pe larg în comunitatea academică, incluzând dezbateri referitoare la funcțiile, structura, relațiile ierarhice și prerogativele diverselor componente instituționale, în perspectiva evitării, inclusiv prin acest mecanism, a abuzurilor în domeniul securității umane.

Domeniul bioeticii, pe lângă un potențial valoros și numeroase abilități praxiologice și aplicative, mai ales în perspectiva securizării umane a sociumului, conține, de asemenea, și o componentă teoretică foarte prețioasă ca aport și aplicație metodologică eficientă în vederea identificării soluțiilor la cele mai diverse probleme sociale, inclusiv din spațiul politicului, mai cu seamă în procesul de integrare europeană a statului nostru. Cu toate acestea, aplicarea metodologiei bioetice se prefigurează a fi de o importanță cardinală pentru dezvoltarea științelor sociale în genere, cât și în cazul unor investigații concrete și identificării unor soluții și abordări noi, ca de exemplu în problema armonizării procesului de aderare a Moldovei la UE sau în ceea ce se referă la sursa permanentă de instabilitate politică în Republica Moldova de la declararea independenței statului: conflictul înghețat din raioanele de estul țării și pericolul pe care-l generează, atât pentru securitatea umană ca o componentă intrinsecă a securității naționale, cât și pentru independența și suveranitatea Republicii Moldova.

Referințe bibliografice:

1. Sprincean, S. (2017). *Securitatea umană și bioetica. Monografie*. Chișinău: F.E.P. "Tipografia Centrală".
2. *Strategia Europeană de Securitate*. (2009). O Europă sigură într-o lume mai bună. Consiliul Uniunii Europene. 43 p.
3. Turner, L. (2004). *Scientific Contribution Bioethics in pluralistic societies*.

- In: Medicine, Health Care and Philosophy [Netherlands], No. 7, 201-208.
4. Campbell, C. S. (1992). *Religious Ethics and Active Euthanasia in a Pluralistic Society*. In: Kennedy Institute of Ethics Journal (U.S.A.). No. 2 (3), 253-277.
 5. Ioan, B. (2006). *Bioetică și societate civilă*. În: Revista Română de Bioetică, vol. 4, nr. 1, ianuarie-martie 2006, 3-5.
 6. Scripcaru, Gh. (1995). *Bioetica - o perspectivă europeană*. Iași: Junimea.
 7. Цырдя, Т.Н. (2011). Деятельностный подход к определению социальной биоэтики. În: *Сахаровские Чтения 2011 года: Экологические проблемы XXI века*. Материалы 10-й международно научной конференции, 19-20 мая 2011 года. (pp. 80-81). Минск: МГЭУ им. А. Д. Сахарова.
 8. Papuc, I. (13.01.2014). *În Moldova se fac, în prezent, peste 100 de studii clinice pe oameni. Producătorii nu ascund riscurile. Unele medicamente pot provoca migrene și chiar insuficiență cardiacă*. E-sanatate.md.
 9. Papuc, I. (19.12.2013). *Directorul interimar al Spitalului Clinic Republican este cercetat într-un dosar pentru corupere pasivă în proporții deosebit de mari ce vizează studii clinice pe pacienți moldoveni*. E-sanatate.md.
 10. *Cercetarea medicală și studiile clinice*. (27.01.2014). <http://scr.md/news/view/ro-cercetarea-medical-i-studiile-clinice-34> (vizitat 10.12.2018).
 11. Gramma, R.; Lozan, O. (2010). *Rolul Comitetelor de Etică pentru un management mai bun al instituțiilor medicale*. În: Revista Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină. Chișinău, nr. 3 (34), 21-24.
 12. *Drepturile copilului, respectate parțial în spitalele din Moldova*. Ce recomandă Organizația Mondială a Sănătății. Publika.md. 05.11.2014.
 13. *Index Național al Drepturilor Omului ANUL 2014* http://www.drepturi.md/sites/default/files/media/raport_index_drom_2014.pdf (vizitat 16. 21.2018).
 14. „Educația pentru Drepturile Omului” în programa școlară. (23.08.2014). Jurnal.md.
 15. *Republica Moldova va avea un nou Plan Național în domeniul Drepturilor Omului*. (23.11.2016). Egalitate.md.
 16. Lucas Ramón, L. (2001). *Antropologia e problemi bioetici*. Milano: Ed. San Paolo.
 17. Popularizarea cunoștințelor despre bioetica in Republica Moldova. (12 aprilie 2005). http://bioethicsmd.narod.ru/index_en.html (vizitat 21.12.2018).
 18. *Legea Republicii Moldova nr. 1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente*. (11.06.1998). Monitorul Oficial. No. 52-53.
 19. *Ordinul sinistrului sănătății al RM nr. 22* (12.01.2006).
 20. *Этическая экспертиза биомедицинских исследований в государствах-участниках СНГ (социальные и культурные аспекты)*. (2007). Ред. О.И.

Кубарь. СПб.: Феникс.

21. *Ordinul ministrului sănătății RM nr. 657. (27.06.2012). Cu privire la Comitetul Național de Etică.*
22. *Legea Republicii Moldova nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. (30.12.2005). Monitorul Oficial Nr. 176-181.*
23. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 96 din 29.01.2007 cu privire la stabilirea condițiilor de plasare pe piață și de utilizare a dispozitivelor medicale. (09.03.2007). Monitorul Oficial Nr. 32-35.*
24. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 632 din 24.08.2011 cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar privind radioprotecția și securitatea radiologică în practicile de radioterapie. (06.09.2011). Monitorul Oficial Nr. 147.*
25. *Experimente la Psihiatrie. (09.08.2012). Ziarul de Gardă, nr. 385.*